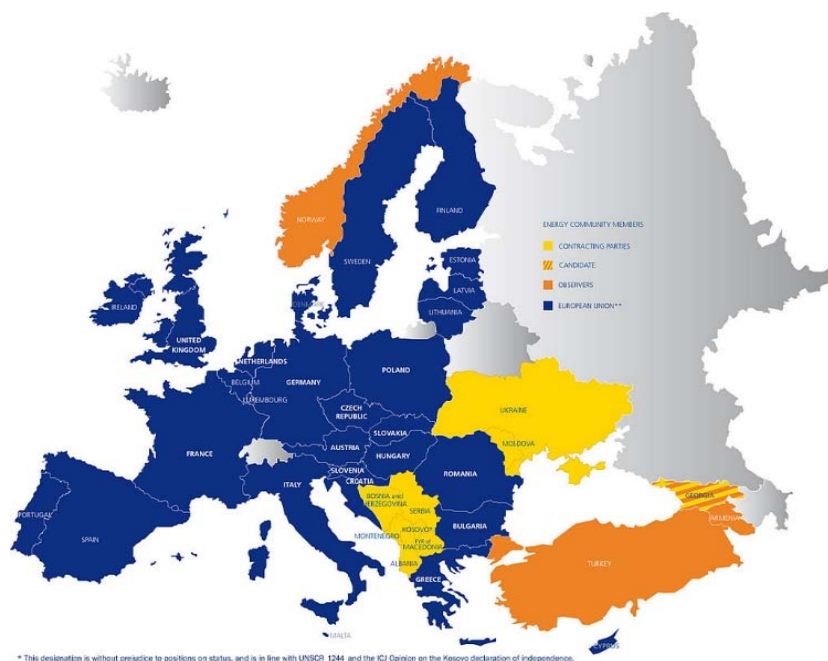

Pravo na zdrav okoliš

Bilten Aarhus Centra u Zeničko-dobojskom kantonu

Projekat finansira:
Transition Promotion Program
 Ministarstva vanjskih poslova
 Češke Republike

TRANSITION
 Transition Promotion Program

Pravo na zdrav okoliš:
Aarhus Centar
 u Zeničko-dobojskom kantonu
 Bosne i Hercegovine
 i prenos iskustava iz Češke Republike

Právo na zdravé životní prostředí:
Aarhuské centrum
 v Zenicko-dobojském kantonu
 Bosny a Hercegoviny
 a prenos zkušeností z ČR

Ugovor o upostavi Energetske zajednice koji je potpisan 25.10.2005. godine i stupio na snagu 1.7.2006. godine, omogućava kreiranje najvećeg internog tržišta za električnu energiju i gas na svijetu, u kojem efektivno učestvuje Evropska unija sa jedne strane i osam Ugovornih strana: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Makedonija, Moldavija, Srbija i Ukrajina. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je 27.7.2006. godine donijelo Odluku o ratifikaciji ugovora o uspostavi Energetske zajednice. Jednoglasnom Odlukom Ministarskog vijeća Energetske zajednice od 24. oktobra 2013. godine, Ugovor koji je prvobitno zaključen na period od deset godina, produžen je za dodatnih deset godina.

Osnovni ciljevi Energetske zajednice su kreiranje stabilnog i jedinstvenog regulatornog okvira i tržišnog prostora koji obezbjeđuje pouzdano snabdijevanje energentima i može privući investicije u sektore električne energije i prirodnog gasa. Pored toga, to je razvoj alternativnih pravaca snabdijevanja gasom i poboljšanje stanja u životnoj sredini, uz primjenu energetske efikasnosti i korištenje obnovljivih izvora.

Zaključivanjem ovog Ugovora, ugovorne strane iz regije se obavezuju da između sebe uspostave zajedničko tržište električne energije i gasa koje će funkcionirati po standardima tržišta energije EU sa kojim će se integrirati. To se postiže postepenim preuzimanjem dijelova *acquis-a* EU, odnosno implementacijom odgovarajućih direktiva i uredbi EU u područjima električne energije, gasa, zaštite životne sredine, konkurencije, obnovljivih energetskih resursa, energetske efikasnosti, nafte i statistike.

Energetska zajednica

- Šta je Energetska zajednica?
- Ugovor o uspostavi Energetske zajednice
- Pravna stečevina Evropske unije (*Acquis Communautaire*)
- Šta obuhvata Ugovor o Energetskoj zajednici?
- Odnos Energetske zajednice i Bosne i Hercegovine
- Efekt koalicija
- Stavovi Efektivne koalicije

U narednom broju: **Okolinske dozvole u novom Zakonu o zaštiti okoliša u FBiH**

Šta je Energetska zajednica?

Energetska zajednica je međunarodna organizacija koja je uspostavljena s ciljem razvoja adekvatnog regulatornog okvira i liberalizacije tržišta energijom (www.energy-community.org). Ugovor o Energetskoj zajednici potpisan je 25.10.2005. godine u Atini. Predstavlja najveće interno tržište za električnu energiju i gas na svijetu.

Osnivanjem Energetske zajednice Evropska unija proširila je svoje unutrašnje tržište energije na jugoistočnu Evropu, te otvorila mogućnost širenja na sve one koji iskažu interes. Ona se zasniva na provođenju relevantnog regulatornog okvira i liberalizaciji domaćih energetskih tržišta članica Zajednice. Članice Energetske zajednice su: 27 država Evropske unije (Austrija, Belgija, Bugarska, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Grčka, Holandija, Italija, Irska, Kipar, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Malta, Mađarska, Njemačka, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska i Velika Britanija). Status zemalja posmatrača imaju: Gruzija, Moldavija, Norveška, Turska i Ukrajina. Organizacionu strukturu Energetske zajednice čine: Ministarsko vijeće, Stalna grupa, Regulatorni odbor, Forum i Sekretarijat. Sjedište Sekretarijata Energetske zajednice je u Beču, Austrija.

Ključni cilj organizacije je da se proširi unutrašnje energetsko tržište EU na jugoistočnu Evropu i da se širi na temelju pravno utemeljenog ugovora.

Ugovor o uspostavi Energetske zajednice

Potpisivanje Ugovora je rezultat Atinskog procesa koji je započeo 2002. godine, kada je Evropska komisija iznijela prijedloge za stvaranje regionalnog tržišta električne energije u jugoistočnoj Evropi. Ugovor je stupio na snagu u julu 2006. godine.

Evropska unija je ratifikovala Ugovor i deponovala instrument Ugovora, a isto su učinile i sljedeće države članice iz jugoistočne Evrope: Albanija, Bugarska, Makedonija, Rumunija i Hrvatska, kao i UNMIK-Kosovo.

Bosna i Hercegovina je ratificirala Ugovor o uspostavi Energetske zajednice Odlukom Predsjedništva BiH o ratificiranju Ugovora o uspostavi Energetske zajednice ("Službeni glasnik BiH") 27.7.2006. godine.

Zadatak Energetske zajednice je organiziranje odnosa između strana te utvrđivanje pravila i ekonomskog okvira mreže energije, da bi:

- stvorili stabilan regulatorni i tržišni okvir sposoban da privuče investiranje u gasnu mrežu, proizvodnju električne energije, prienosnu i distributivnu mrežu, kako bi sve strane imale pristup stabilnoj i neprekidnoj opskrbi energije koja je neophodna za ekonomski razvoj i socijalnu stabilnost,
- stvorili jedinstveni regulatorni prostor za trgovinu mrežnom energijom, kakav je potreban da bi odgovarao geografskom prostoru datih tržišta ovih proizvoda
- pojačali sigurnost snabdijevanja jedinstvenog regulatornog prostora obezbjeđivanjem stabilnog ambijenta za investicije u kojem se mogu razvijati veze sa kaspiskim, sjevernoafričkim i bliskoistočnim rezervama gasa te eksploatisati domaće izvore energije, poput zemnog gasa, nafte i hidroenergije,
- poboljšati situaciju u pogledu okoliša u vezi sa energijom i uz to vezanom energetskom efikasnošću, te povećati korištenje obnovljive energije, i utvrdili uvjete za trgovinu energijom u okviru jedinstvenog regulatornog prostora,
- razvili tržišnu konkurenciju energetske mreže na širem geografskom nivou te koristili ekonomiju.

Energetska politika obuhvata korištenje uglja, nafte, plina, električne energije, novih i obnovljivih izvora energije i nuklearne energije, te upravljanje potražnjom za različitim oblicima energije. Prijedlog uspostavljanja energetske politike EU predstavljen je početkom 2007. godine, a njime je predviđena uspostava tržišnih (porezi, podrška, sheme trgovanja emisijama CO₂), tehnoloških (vezano za energetsku efikasnost, obnovljive izvore i izvore niskog nivoa ugljika) i finansijskih instrumenata provođenja, kao i uspostave vanjske energetske politike. Budući da Osnivačkim ugovorima nije definirana pravna osnova za djelovanje EU u ovoj oblasti, energetska politika razvija se u okviru drugih politika (vanjski odnosi, unutrašnje tržište, okoliš, konkurencija), a u skladu s tim i procedura odlučivanja nije jedinstvena nego zavisi od razvoja energetske politike.

Pravna stečevina Evropske unije (Acquis Communautaire)

Acquis communautaire (pravna stečevina EU) jedan je od najznačajnijih pravnih i političkih principa evropskih integracija. *Acquis* je skup prava i obaveza koje sve države članice obavezuju i povezuju unutar Evropske unije. Pojam *Acquis* odnosi se na ukupna prava, obaveze i predanost Zajednici, koji su kumulirani razvojem integracionog procesa, ili koje je EU ostvarila do danas, dosegla u pravnom i političkom smislu. Praksa Suda Evropskih zajednica stavila je *Acquis* u rang ustavnog principa. U političkom smislu, ključno je pravilo da su pravna dostignuća Zajednice uslov o kojem se ne može pregovarati. *Acquis*, shvaćen kao ukupno dostignuće Zajednice, stalno se proširuje i reproducira.

U formalnom smislu, *Acquis* uključuje:

- primarno pravo - osnivački ugovori;
- međunarodni ugovori, međunarodno običajno pravo i opći pravni principi EU;
- sekundarno pravo – zakonodavstvo koje donose institucije EU;
- praksa Suda pravde Evropskih zajednica koja, de facto, također čini izvor prava EU;
- svaka druga obaveza (politička, pregovaračka i sl.) preuzeta od država članica u okviru aktivnosti EU.

Svaka zemlja koja podnosi zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji mora biti spremna da prihvati *Acquis* u potpunosti i, što je jednako važno, mora biti sposobna da ga provede. Uslovi i način prihvatanja i provođenja *Acquis*-a sadržaj su pregovora o članstvu u EU koje država kandidatkinja vodi s državama članicama i u tu svrhu dijeli se na poglavlja pregovora. Države kandidatkinje petog kruga proširenja (2005/2007) vodile su pregovore o 31 poglavlju, a Hrvatska i Turska, s kojima su pregovori o članstvu otvoreni 2005. godine, te Island s kojim su pregovori otvoreni 2010. godine, pregovaraju o 35 poglavlja *Acquis*-a.

Šta obuhvata Ugovor o Energetskoj zajednici?

Ugovor o Energetskoj zajednici obuhvata:

- jedinstven regulatorni prostor
- *Acquis communautaire* o energiji, okolišu, konkurenciji i obnovljivoj energiji i energetske efikasnosti.

Acquis communautaire o energetske efikasnosti obuhvata direktive:

- Direktiva 2006/32/EZ o efikasnosti korištenja krajnje energije i energetskih usluga
- Direktiva 2002/91/EZ (2010/31 EZ) o energetskim karakteristikama zgrada (EPBD)
- Direktiva 92/75/EEZ o označavanju kućanskih aparata, odnosno o označavanju potrošnje energije i

ostalih resursa i navođenju standardnih informacija za električne uređaje u domaćinstvu, dopunjenu direktivama: 94/2/EC (frižideri, zamrzivači, i kombinovani uređaji); 95/12/EC (veš mašine); 96/60/EC (kombinovane sušilice za veš); 96/89/EC (veš mašine); 97/17/EC (mašine za pranje suđa); 98/11/EC (svjetiljke); 99/9/EC (mašine za pranje suđa) itd.

Odnos Energetske zajednice i Bosne i Hercegovine

Odredbama Ugovora o osnivanju Energetske zajednice, između ostalog, traži se usklađivanje bh. zakonodavstva sa nekoliko EU propisa vezanih za interno tržište prirodnog plina. EU propisi na koje se poziva ovaj ugovor spadaju u tzv. II energetske paket i u dosadašnjoj implementaciji u BiH nisu ispunjeni svi zahtjevi na adekvatan način. U okviru analize odredaba važećih zakona i podzakonskih akata, u okviru koje je utvrđeno 14 elemenata u kojima nisu u potpunosti ispoštovani zahtjevi Ugovora o osnivanju Energetske zajednice.

U Republici Srpskoj su provedene aktivnosti i otklonjeni nedostaci koji se odnose na RS. U Federaciji BiH je tek u procesu usvajanja Zakon o plinu, koji će otkloniti određeni dio nedostataka vezanih za Federaciju, a nakon čega ostale institucije i plinske kompanije u FBiH moraju nastaviti aktivnosti kako bi se uočeni nedostaci otklonili. Osim toga, BiH je u obavezi da primjeni i odredbe EU propisa o internom tržištu zemnog plina, tzv. III energetske paketa, do 1.1.2015. godine.

Sekretarijat Energetske zajednice predložio je Vijeću ministara Evropske unije da suspenduju svu finansijsku podršku organima i kompanijama u BiH za bilo koji od energetskih projekata koji su trebali biti realizovani na području BiH i to na period od najmanje godinu dana, jer, između ostalog, BiH nema zakon o gasu na nivou države.

Nakon prijetnje i najave sankcija za BiH, Energetska zajednica je ipak

odustala od tih mjera. Umjesto insistiranja na zakonu o gasu kojim bi, između ostalog, bilo regulisano pitanje jedinstvenog regulatora u oblasti gasa za cijelu BiH, a oko čega objektivno ne postoji saglasnost u BiH, niti postoji ustavna osnova za usvajanje predmetnog zakonskog akta, predstavnici Energetske zajednice su predložili da se to pitanje riješi kao u Belgiji, odnosno sporazumom između entiteta, čime se otvara širi prostor za eventualno postizanje dogovora u BiH po ovom pitanju.

Efekt koalicija

Šest nevladinih organizacija iz BiH i Hrvatske su kroz EU IPA projekat 2013. godine osnovale EFEKT Koaliciju koju čine: Centar za razvoj i podršku Tuzla, Udruženje za zaštitu flore i faune Lukavac, E-Grupa Zenica, Eko forum Zenica, Energis Sarajevo i Zelena akcija Zagreb (www.efektkoalicija.ba).

Koalicija se zalaže za poboljšanje stanja okoliša u našoj zemlji, smanjenje degradacije tla i uništavanja svih prirodnih resursa, koje je prouzrokovao energetske sektor. Pod pojmom energetske sektor podrazumijeva se i proizvodnja energije i njena potrošnja u svim segmentima društva.

I pored proizvodnje korisne energije iz termoelektrana i hidrocentrala, BiH je među vodećim zemljama u regiji po rastrošnom ponašanju u potrošnji energije. Energetska intezivnost, odnosno specifični utrošak energije za odvijanje nekog procesa u BiH iznosi 0,78 (izraženo u toni ekvivalentne nafte po 1000 US\$), a u 25 zemalja Evropske unije ona iznosi 0,18.

To znači da BiH troši jako puno energije po jedinici društvenog proizvoda (BDP), četiri puta više od 25 zemalja EU i 2,5 puta više od svjetskog prosjeka.

Šest nevladinih organizacija, osnivača Efekt koalicije, zalaže se za poboljšanje stanja okoliša u našoj zemlji, a naročito za sistemsko uklanjanje posljedica enormnog zagađenja okoliša, degradacije tla i uništavanje svih prirodnih resursa, koje je prouzrokovao energetskektor.

Članice Efekt koalicije dolaze iz područja Bosne i Hercegovine čije stanovništvo dugi niz godina trpi najveće posljedice intenzivne proizvodnje električne i toplinske energije korištenjem uglja, i najveće posljedice rastrošnog korištenja te energije, a to su Tuzlanski i Zeničko-dobojski kanton. Tu spada i Sarajevski kanton zbog najvećeg broja potrošača energije svih kategorija i njihove velike koncentracije na malom geografskom prostoru.

Na ovom malom području nalazi se šest ugljenih bazena (Kreka, Banovići, Đurđevik, Kakanj, Breza i Zenica), koji zajedno uključuju 9 površinskih kopova velikog obima, i 13 jama s podzemnom eksploatacijom. Ukupna površina koju ovi rudnici zauzimaju iznosi cca 14.000 hektara. Na ovom području ugrožena je životna sredina devastacijom površina od eksploatacije uglja, vrši se uništenje eko staništa, zagađene su površinske i podzemne vode i vrši se spuštavanje nivoa podzemnih voda. Proizvodnja uglja na ovom prostoru pokriva 94% ukupne proizvodnje uglja u Federaciji BiH, a 80% uglja koji se iskopa u ovim rudnicima se koristi za proizvodnju električne energije u termoelektranama Tuzla i Kakanj.

Zagađenje tla i zraka na ovom prostoru također je jako izraženo usljed odlaganja pepela i šljake iz termoelektrana.

Ne dovodeći u pitanje činjenicu da ovi rudnici i termoelektrane zapošljavaju veliki broj ljudi, nepobitna je surova činjenica da stanovništvo Tuzle, Lukavca, Banovića, Đurđevika, Zenice, Kakanja i Breze svojim zdravljem i životima plaća ova radna mjesta i proizvedenu energiju. Plaća ih i uništenjem svog okoliša: zagađenim vo-

dama, zrakom i zemljištem, uništenim i zagađenim biljnim i životinjskim svijetom. Plaća ga i nemogućnošću korištenja dobrobiti održivog razvoja i modernog tehnološkog razvoja, i rapidnim siromašenjem i besperspektivnošću cijelih zajednica.

S tim u vezi, Efekt koalicija je:

- Protiv povećanja kapaciteta za proizvodnju električne energije iz fosilnih goriva, naročito uglja;
- Protiv povećanja kapaciteta za proizvodnju električne energije iz akumulacijskih hidroelektrana.

Kao rješenje za ovakvo stanje, za koje se naša Koalicija zalaže, nalazi se bukvalno na dohvata ruke, pred našim očima. Rješenje za koje se zalažemo je sveobuhvatno, efikasno i sistemski dugoročno otklanjanje okolišnih problema i donosi višestruke koristi svim segmentima društva. Ono je tehnički izvodljivo, logično, dugoročno održivo i, što je najbitnije, intenzivno primjenjivano u svim naprednim zemljama svijeta, prvenstveno u zemljama Evropske unije.

To rješenje je:

- Povećanje energetske efikasnosti u svim segmentima društva i
- Povećanje udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora, a naročito iz solarne i energije biomase.

Stavovi Efektivne koalicije

1. Zahtijevamo da Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije u periodu od naredne dvije godine usvoji Strategiju energetskog sektora Federacije BiH, koja će u periodu od minimalno 30 godina, osigurati da udio energije dobijen iz fosilnih izvora energije i akumulacijskih hidroelektrana u ukupnom energetskom bilansu opada za minimalno 1% godišnje.
2. Zahtijevamo da Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, kroz novu strategiju energetskog sektora Federacije BiH, osigura da se ne povećavaju pro-

izvodni kapaciteti električne energije dobijeni iz fosilnih izvora i akumulacijskih hidroelektrana.

3. Zahtijevamo da novom strategijom energetskog sektora Federacije BiH Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije i Federalno ministarstvo prostornog uređenja, osiguraju poboljšanje energetske efikasnosti za minimalno 45% u narednih 30 godina (1,5% godišnje).
4. Zahtijevamo da Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije obezbijedi da se, u naredne tri godine, implementiraju obaveze iz Ugovora o uspostavi energetske zajednice, koje se tiču EU pravne stečevine u oblasti EE i OIE i zaštite okoliša.
5. Zahtijevamo da Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije obezbijedi:
  - da svi veliki energetske proizvođači u BiH u skladu sa EU standardima, putem javnih medijskih servisa, lokalnih medija i svojih web stranica kontinuirano izvještavaju javnost o svojim emisijama u okoliš (zrak, tlo, voda) u odnosu na granične vrijednosti,
  - da Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije minimalno jednom na godinu, putem javnih medijskih servisa, svojih web stranica i drugih medija, informiše javnost o stepenu provođenja obaveza iz sporazuma o energetske zajednici,
  - da Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije minimalno jednom godišnje putem javnih medijskih servisa, svoje web stranice i drugih medija informiše javnost o stepenu sanacije šteta i rekultivaciji prostora nastalih zbog potrebe rada postojećih energetskih kapaciteta (površinski kopovi, šljacišta, brane, vodotoci, podzemne vode itd.).